

Педагогическа комуникация
Pedagogical Communication

**Методика на преподаване чрез развиване
на професионалните качества на гласа
на университетския преподавател**

Веселина Раева

Национална академия за театрално и филмово изкуство (НАТФИЗ)

„Кръстьо Сарафов“

Имейл: veselinaraeva@yahoo.com

Абстракт: Гласът остава неотменно основният инструмент за преподаване независимо от съвременните модели на обучение във висшето образование и иновативните инструменти за подобряване уменията на преподавателите във висшите училища в България. До голяма степен университетският преподавател и формирането на собствения му педагогически стил повлияват върху ефективното развитие на личността на студента. Оттук следва, че университетският преподавател е необходимо постоянно да усъвършенства професионалните си качества, в това число тези на гласа си, които не бива да възприема за природна даденост. Целите, които би постигнал чрез постановката на говорния си глас, са: подобряване на перцепцията на студентската аудитория; попълно възприемане на съдържателната стойност на лекционния курс благодарение на повишаване на емоционалната, изразителната и мелодичната линия на гласа, респективно обогатяване на интонационния контур на речта; улесняване на социалното общуване, тъй като гласът влияе директно на подсъзнанието; повишаване на издръжливостта на гласа, а оттам и на хигиената на гласа. Допускането е, че за университетския преподавател правилно поставения говорен глас има неизброимите ползи, ето защо към методиката на преподаване във висше учебно заведение, традиционно или дигитално, би трябвало задължително да присъства усъвършенстването на професионалните качества на гласа.

Ключови думи: педагогически стил, постановка на говорен глас, сила, височина, тембър, диапазон.

A teaching methodology based on developing of university lecturers' professional voice qualities

Veselina Raeva

National Academy for Theater and Film Arts (NATFA) "Krastyo Sarafov"
E-mail: veselina.raeva@yahoo.com

Abstract: Regardless of the modern models applied in the higher education system and the numerous innovative instruments that improve the skills of the lecturers in higher education, the voice is definitely the main tool for teaching capable to raise the quality of higher education in Bulgaria. To a large extent, the university lecturer and the formation of his own pedagogical style could influence the effective development of the student's personality. Therefore the university lecturer needs to constantly improve his professional qualities, including those of his voice, which he should not take only as a "nature's gift". The goals he would achieve through the staging of his voice are: improving the perception of the audience; fuller perception of the study content of the lecture course due to the increase of the emotional, expressive and melodic line of the voice; consequent enrichment of the intonation range of speech; refinement of the social communication, which directly affects the subconscious; increase of the voice endurance and last but not least - hygiene of the voice. The assumption is that for a university lecturer, a properly placed spoken voice has innumerable benefits, therefore the methodology of teaching in higher education institutions (traditional or digital) should be accompanied by the improvement of the professional qualities of the voice.

Keywords: pedagogical style, staging of the voice, voice strength, vocal pitch, vocal timbre, vocal range.

Увод

Актуалността на проблематиката в статията е обусловена от подценяваната роля на гласовата култура в сферата на „речевите“ професии, в това число и на университетския преподавател, който понякога пренебрегва развиването на професионалните качества на гласа като неотменимо условие за подобряване на качеството и резултатите в обучителния процес.

Теоретичните измерения водят до практическа приложимост – постановка на говорен глас чрез развиване на основните качества на гласа – сила, височина, тембър, диапазон – с цел улесняване на комуникацията и на учебните дейности. [1]

Целта на проучването е установяване на методи и начини за развиване на професионалните качества на гласа чрез сравнителен анализ на видовете

педагогически стилове, които са пряко свързани с разностранната употреба на гласа.

Хипотезата за развиване на професионалните качества на гласа е породена от неосъзнатите изразни средства, които притежава „обработеният“ глас и от грижата за гласа във връзка със системното му претоварване в работата на университетския преподавател.

Изборът на темата на научното изследване се обуславя от дългогодишен академичен опит на преподавател по глас и реч в различни висши учебни заведения.

Гласът се възприема за природна даденост, а понятието „постановка на говорен глас“ или „професионално поставен глас“, за съжаление, остава непознато и неосмислено в университетските среди, не се повдига и въпросът за разширяване на диапазона на гласа, за стабилизиране на регистрите на гласа, за неговото опазване, профилактика и хигиена.

Тук е мястото да се изяснят разликите между класификациите:

1. „Актьорски поставен глас“, чиито гласови качества (диапазон на гласа, перфектна артикулация, отлична дикция, гъвкавост, сугестивност, темброви диапазон, лекота на гласа, благозвучност и др.) са развити и обработени в максимална степен с цел силно сценично въздействие;

2. „Професионално поставен глас“, гласови качества, които в сравнение с актьорския глас са леко ограничени до адаптивност, спонтанен тембър, ясна дикция, гъвкавост и др.;

3. „Глас на „наивния“ носител на езика“, който се осланя само на природни качества и уменията да ги използва.

Оформяне на добър педагогически стил

Първото научно съждение е, че развиването на професионалните качества на гласа на университетския преподавател допринася за оформянето на добрия педагогически стил.

Науката определя педагогическия стил като система от методически средства, които преподавателят използва в процеса на обучение и взаимоотношенията си с обучаващите се. Обикновено понятието „педагогически стил“ се разглежда в два взаимосвързани аспекта: първият се отнася до междуличностния стил на общуване между преподавателя и обучаващия се; вторият се отнася до функционално-деловата организация и методика на обучение.

Педагогическият стил на академичния преподавател се отличава съобразно:

- вида на научната област (според йерархичната класификация на областите на науката (FOS) са налични две нива и шест основни групи: 1. Естествени науки 2. Технически науки 3. Медицински науки 4. Селскостопански науки 5. Обществени науки 6. Хуманитарни науки. Шестте основни групи се разделят на около 40 подгрупи. [2];
- принадлежността на научната област към сферата на изкуството (т.нар. творческа);
- широка, тясна или детайлна област на образование или обучение;
- личностните качества на преподавателя;
- професионалните качества на преподавателя;
- преподавателския стаж;
- вида обучение (редовно, задочно, дистанционно) и др.

Един от акцентите в доклада е извеждането на професионалните качества на гласа, които се използват във всеки преподавателски стил, класифициран в науката като:

- емоционално-импровизационен;
- емоционално-методически;
- разсъдително-импровизационен;
- разсъдително-методически. [3]

Тези категории се свързват пряко със съответното регистрово означение на гласа. [4]

Университетските преподаватели, които организират обучителния процес в *емоционално-импровизационен стил*, се отличават със систематизирано и интересно поднасяне на материала, но не изграждат обратна връзка със студентите. Преобладаващите характеристики на този тип преподавател са: оперативност, разнообразни обучителни методи, стимулиране на колективни обсъждания и спонтанни изказвания на студентите. Този стил на преподаване предполага задаване на въпроси, в това число и неформални, на голям брой студенти като предимно се изслушват силните и тези, които провокират преподавателя. Липсва изчакване на самостоятелно формулиране на отговорите от студента. Подборът в структурирането на лекциите е в полза на интересния материал, а не на важния. Не се застъпват достатъчно повторението, затвърждаването и контролът на материала. Този тип преподавател е интуитивен, което не спомага за анализиране на резултатите от провежданите учебни часове.

За *емоционално-импровизационния стил* са типични следните качества на говора и гласа:

- употреба на целия диапазон на гласа, чести тонови амплитуди;
- темпът, ритъмът, интонацията предполагат разнообразни движения;
- паузите са различни по вид и дължина;
- гласът не се изморява, ако е поставен, но от гледна точка на въздействието върху възприемащата страна (студентите) създава усещане за напрегнатост поради емоционалните скокове на гласа на лектора, предпоставка за авторитарно звучене.

Обобщение за емоционално-импровизационния педагогически стил

Достойнствата се състоят във високо ниво на знания, артистизъм, умение трайно да се увличат студентите от дисциплината, учебните часове преминават в благоприятна комуникативна среда с разнообразни методи.

Достойнства на гласа: темпът, ритъмът, интонацията в речта са разнообразни и създават предпоставка за използване на диапазона на гласа.

Недостатъците на този стил се определят като отсъствие на система за затвърждаване и повторение на учебния материал, недостатъчен контрол на знанията на студентите (особено на показващите по-ниски резултати), завишена самооценка на преподавателя, поведението на университетския преподавател се влияе от създалите се ситуации по време на учебния час.

Недостатъци на гласа: пряко се повлиява от промените в работната обстановка и е склонен към резки тонови амплитуди, в тези случаи импулсивността предизвиква напрегнатост в аудиторията, склонност към авторитарно звучене.

Резултат:

Студентите имат траен интерес към дисциплината, но високата познавателна активност се съчетава с нетрайни знания. Този стил е ограничен по отношение на ефективното развитие на личността на студента.

Емоционално-методическият стил е изграден чрез учебно-възпитателно планиране, с висока оперативност, интуитивността преобладава над рефлексивността. Преподавателят е ориентиран както към обучителния процес, така и към резултатите от него, предварително „репетира“ цялата лекция, проследява нивото на знанията на всички студенти независимо от ангажираността им в учебния процес и успех. Лекторът привлича и мотивира студентите, извеждайки същността и поднасянето на материала

без ефектни външни средства. Той е чувствителен към промяната на ситуацията по време на учебния час, личностно тревожен, но и проникателен към обучаващите. Подбужда към колективни обсъждания. В *емоционално-методическия стил* постоянно се застъпват повторението, затвърждаването и контролът на материала.

За *емоционално-методическия стил* са типични следните качества на говора и гласа:

- балансиран и овладян диапазон на гласа;
- темпът, ритъмът, интонацията са богато нюансирани;
- паузите са разнообразни по вид и дължина;
- гласът е стабилен и уверен, създава усещане за благоприятна и творческа среда на възприемащата страна (студентите) и поддържа траен интерес към учебния процес.

Обобщение за *емоционално-методическия педагогически стил*

Достойнствата се състоят във високо ниво на знания, висока методичност, умение да се активизират студентите, умение да се използват различни методи, форми и средства на обучение.

Достойнства на гласа: темпът, ритъмът, интонацията в речта са богато нюансирани, балансираният и овладян диапазон на гласа създават учебен комфорт.

Недостатъците са свързани с промяната на настроението на преподавателя по време на лекция в зависимост от породените работни ситуации, от подготовката на отделни студенти и тяхната дисциплина.

Недостатъци на гласа: пряко настроението на преподавателя се отразява в тоновете колебания на гласовото звучене.

Резултат:

Студентите имат трайни знания, съчетани с висока активност и формирани учебни навици. Този стил предлага в най-голяма степен ефективно развитие на личността на студента.

Разсъдително-импровизационен педагогически стил

Университетският преподавател, предпочитащ *разсъдително-импровизационния педагогически стил*, е ориентиран както към учебния процес, така и към резултатите от него, оперативен е и планира учебните часове, съчетава в работата си интуитивността и рефлексивността. Присъща

му е по-слаба изобретателност във вариантността на обучителните методи, невинаги се придържа към висок темп на провеждане на академичния час, невинаги използва колективните обсъждания. В сравнение с емоционалните стилове се забелязва по-слабо изявена спонтанна реч на студентите. Университетският преподавател по-малко говори, особено по време на задаване на въпроси, предпочита по косвен път (чрез напътствия, доуточнения) да въздейства на студентите, давайки възможност на отговарящите детайлно да оформят отговора си. Преподавателите, прилагачи *разсъдително-импровизационния* стил, са по-малко чувствителни към промените в учебната обстановка, за тях са характерни консервативността и предпазливостта, както и отсъствието на завишена самооценка.

За *разсъдително-импровизационната* категория са характерни следните качества на гласа:

- преобладава употребата на нисък регистър, близък до основния тон;
- темпът, ритъмът, интонацията не предполагат чести промени, среден темп на изговор (нито бърз, нито бавен);
- слабо разнообразие на различни по вид и дължина паузи;
- гласът вдъхва увереност и респект без емоционално обагряне по време на лекционната част, създава спокойствие у възприемащата страна (студентите) по време на задаване на въпроси.

Университетските преподаватели, които предпочитат този педагогически подход, печелят студентската аудитория, редувайки разсъдителната част с разпускащата и по този начин се увеличава ефективността на възприемането. Говорният акт изисква използване на тонови и полутоновни нюанси, които се движат около основния тон на гласа на преподавателя. Това е съществено с оглед хигиената на гласа и създава гласов комфорт при продължителна употреба на гласа.

Обобщение за *разсъдително-импровизационния* педагогически стил

Достойнствата се състоят във високо ниво на знания, богата методична култура, изисквания към студентите и към себе си, загрижено отношение към нивото на знанията на студентите, обективна самооценка и сдържаност.

Достойнства на гласа: По отношение на гласа този стил предполага овладян тонов обхват и ако импровизацията е органична, тогава и гласът се

чувства спокоен и уверен, слабо се използва изразителната характеристика на темпа, ритъма и интонацията, а съзнателно регулираният диапазон на гласа създава учебен комфорт.

Недостатъците на този стил се определят като липса на разнообразие на методи и форми на обучение, недостатъчен темп на преподаване, много време се отделя на задаване на въпроси.

Недостатъци на гласа: не се използват богатите гласово-говорни и мелодични средства.

Резултат:

Студентите имат изграден интерес към дисциплината, което създава предпоставка за трайни знания и формирани обучителни навици, но не се използва диапазонът от професионални качества на гласа. Този стил предлага средно ниво на ефективно развитие на личността на студента.

Разсъдително-методическият стил е предимно ориентиран към самите резултати от обучението и характерен с консерватизъм в начините и използваните средства в педагогическата дейност. Високата методичност е свързана с повторение на учебния материал, контрол на знанията на студентите, систематичност. Методите на обучение са стандартни с тенденция към репродуктивната дейност на студентите, рядко се провеждат колективни обсъждания. В процеса на текущо семестриално изпитване преподавателят се обръща към малък кръг студенти, давайки им достатъчно време за отговор и отделяйки специално внимание на студентите с по-задоволителни резултати. За този тип преподавател е характерна рефлексивността, слабата чувствителност към промените в хода на лекцията и предпазливост в действията.

За *разсъдително-методическата категория* са характерни следните качества на гласа:

- употреба само на среден регистър, основен тон;
- темпът, ритъмът, интонацията предполагат монотонност;
- паузите са еднакви по вид и дължина;
- гласът не събужда емоция у възприемащата страна (аудиторията), предизвиква отегчение, разсейване и създава досада от учебния процес.

Университетски преподаватели, чиито лекции биват представяни за дълъг период от време по еднообразен начин, не биват допълвани и осъвременявани, неминуемо придават на преподаването монотонност с елементи

на отегченост, които гласът улавя и предава директно на подсъзнанието на слушателите. В подобни случаи колкото и съдържателната част на изложението да е значима, аудиторията не би могла да я възприеме и губи интерес. Гласът влияе директно на подсъзнанието на публиката и предава същинската емоционална стойност на всяко съдържание. Всяка аудитория остава безучастна при липса на интонационно и емоционално оцветяване.

Обобщение за *разсъдително-методическия педагогически стил*

Достойнствата могат да бъдат определени като висока методична култура с подчертано отношение към знанията на студентите.

Достойнства на гласа: гласът се движи около основния, удобен за лектора тон и създава известен комфорт у студентите, но впоследствие се възприема като скучно-монотонен.

Недостатъците на този стил са неспособност за поддържане на интерес към дисциплината, еднообразие на методите и формите на обучение и предпочитание към репродуктивното участие на студентите.

Недостатъци на гласа: темпът, ритъмът, интонацията в речта са в по-голямата си степен неразнообразни и не се използват възможностите на диапазона на гласа.

Резултат:

Студентите имат трайни знания и формирани обучителни навици, но нямат изграден интерес към учебната дисциплина. Този стил предлага в най-ниска степен ефективно развитие на личността на студента.

От своя страна възприемането на материала от студентите дава основание за разделянето на преподавателския стил в три основни категории: *авторитарен, либерален и демократичен.*

Преподавателският стил в сферата на изкуството се определя като емоционално-импровизационен и разсъдително-импровизационен и в повечето случаи е либерално-демократичен. От гледна точка на развитие на професионалните качества на гласа се използва удобен регистър на говорене без тонални амплитуди, творческо-демократичната работна среда предполага щадящо използване на гласа при говор. Умората на гласа се получава в аудиториите, които не съответстват като пространство на броя студенти (т.е. малки зали с повече хора), в които липсват вентилационни системи, поддържащи качеството на въздуха, и които не изолират външния градски шум.

Авторитарният стил по своята същност отблъсква всяка аудитория, тъй като назидателно-категоричният тон на гласа не предполага опониране, създава нездрави работни отношения между преподавателя и студента. Разсъдително-методическият педагогически стил създава усещане за авторитарен тип общуване.

Либералният стил на общуване би могъл да бъде причислен към емоционално-импровизационния педагогически стил.

От възприемащата страна емоционално-методическият педагогически стил се свързва с *демократичния стил на общуване* с преподавателя.

Не е възможно пълното разграничаване на стиловете на общуване, те биха могли и да се комбинират като например либерално-демократичен, демократично-либерален, авторитарен с елементи на либералност и др.

Методиката на преподаване се формира първоначално върху чуждия педагогически опит. Често младият университетски преподавател в дадено научно звено е асистент на професор или доцент. В този ранен етап на професионално развитие се явява първото натрупване на положителен и/или отрицателен подход. Употребата на педагогическия глас се формира по няколко начина:

- професорът или доцентът владеят студентската аудитория, в която гласът се явява основен инструмент за въздействие – в този случай младият асистент *несъзнателно* „копира“ начина на използване на гласа, както и темпоритмичните модели и стил на говорене;
- професорът или доцентът не овладяват студентската аудитория, в която гласът се явява основен инструмент за въздействие – в този случай младият асистент *несъзнателно* „избягва“ начина на използване на гласа, както и темпоритмичните модели и стил на говорене;
- професорът или доцентът не овладяват студентската аудитория, в която гласът се явява основен инструмент за въздействие – в този случай младият асистент *съзнателно* „избягва“ начина на използване на гласа, както и темпоритмичните модели и стил на говорене.

Следващите аргументи доказват хипотезата, че чрез емоционално-методичния педагогически стил и развиването на професионалните качества на гласа на университетския преподавател се увеличават: перцепцията на студентите; ефективността на обучението; изгражда се демократичен стил на общуване между преподавател – студент.

Основните качества на гласа – сила, височина, тембър, диапазон

Важните характеристики на гласа са в пряка психологическа зависимост от физическото и душевно състояние на говорещия, в случая на университетския преподавател. Към подобряване професионалните качества на гласа се прибавя и усвояването на задължителни други умения.

Силата на гласа зависи от амплитудата на колебанията на гласните връзки, от степента на тяхното разтягане и от резонаторите. Това е обективна величина, реална енергия на звука, измервана в децибели. В психологически аспект силата на звука е правопрпорционална на психологическото състояние на преподавателя – достатъчен ли е бил сънят му, изпитва ли напрежение и притеснение (напр. ниско самочувствие, не е подготвил лекцията си, дали е имал конфликтна ситуация с колега преди учебния час, проблеми в семейството, по природа хиперактивен ли е, или обратното и т.н.)

Силата на гласа е различна, някои преподаватели имат по природа силен, издръжлив глас, който поема спокойно говорното натоварване. Но има преподаватели със слаб глас, който по природа е тих. И тук идва предупреждението, че освен психологическата бариера за възприемане, при неправилно използване и гласово-говорно натоварване този тип глас е предразположен към функционални заболявания, затова гласът трябва да е обработен, поставен.

Силата на гласа зависи от активната дейност на дихателните и речеви органи. В зависимост от комуникативната ситуация преподавателят е нужно да умее да варира силата на гласа си в зависимост от случая да говори силно, със средна сила или да говори тихо. При повечето университетски преподаватели се наблюдава използването на еднаква сила на гласа, което създава перцепция за умора (когато преподавателят е хиперактивен в представянето на лекцията си) или перцепция за напрежение, за да чуеш (когато преподавателят „измъква“ лекцията си, говори тихо и затворено).

В условия на липса на съвременен и качествено техническо оборудване в залите и аудиториите, с лоша акустика, гласът на преподавателя е принуден да придобие качеството за динамичен диапазон (т.е. да използва разликата в силата на гласа между най-силния тон и най-слабия).

Съществен елемент, който повлиява на качеството на гласа, е изграждане на навик за диафрагмено-ребрено дишане и впоследствие преминаване към речево (фонационно) дишане. Диафрагмено-ребреното дишане позволява да се усили звукът на гласа благодарение на работата на резонаторите (ларинксва кутия, трахея, фаринксово пространство, устна и носна кухина и др.). Резонаторите спомагат за производството на силен звук, без да се

пресилват гласните връзки. Силата на звука зависи от налягането и работата на резонаторите. Регулирането на силата на звука е свързано с трениране на диафрагменото дишане.

Фонационното дишане – условие за дълготраен успех и опазване на гласа

Особеностите на този тип дишане са бързо, енергично вдишване, кратка пауза и продължителен, равен издих. За разлика от физиологичното дишане, при което се наблюдават кратки и равни по дължина вдишване и издишване и последваща пауза, речевото дишане се управлява от говорещия. Вдишването е безшумно, през носа, издихът – плавен, равен, без накъсване. По този начин наличният запас от въздух се използва рационално в процеса на изговор, създаваме говорен комфорт и благозвучна реч.

Височината на гласа е природна даденост, която показва честотата и броя на трептенията в секунда на звуковата вълна, обозначени с херц (Hz). Това зависи от дължината на гласните връзки, тяхната еластичност и дебелина. По-високият тон предполага повече трептения или колебания, извършвани за една секунда.

Необходимо е всеки университетски преподавател да самодиагностицира или (за предпочитане) да се допита до гласово-говорен специалист, за да определи тоновия обхват на гласа си и да предприеме съответна обработка на гласовите си качества. За необработения, некултивиран глас е характерен диапазон от октава и половина като в битовата реч се използват 3–4 ноти. Колкото е по-широк гласовият диапазон, толкова нараства изразителността на гласа.

Тембърът – индивидуалният цвят на гласа или цвета на тона, пряко зависещ от броя на обертоновете, които биват *субхармонични* (тонове, които прозвучават с по-ниска честота от основния тон заедно с него) и *обертонове* (с по-висока честота). Броят на обертоновете варира в зависимост от вида на гласа и неговата индивидуална характеристика. Обертоновете се образуват чрез резонаторите – долните (трахея, бронхи) и горните (устната и носната кухина). Долните резонатори не са така податливи на усъвършенстване, както горните.

Паралингвистичното въздействие, което речта и гласът на преподавателя оказват върху аудиторията, е двупосочно:

- възникват неприятни или приятни усещания от гласа;

- възникват неприятни или приятни усещания от речта на говорещия, които се формират от общото ниво на тона (регистъра), тембъра, мелодиката, интензитета, темпа на речта, паузите, акцентите.

Гласът с неприятен тембър предизвиква отрицателни емоции у реципиента и създава психологическа бариера при общуването.

Гласово-говорният диапазон – залог за успешна педагогическа комуникация

Регистърът представлява степента на повишаване и понижаване на гласа. В речевия глас съществуват: гръден или нисък регистър, състоящ се от еднородни звукове, и се намира в ниската част на диапазона на речевия глас. В гръдния регистър преобладава гръдното резониране; гласовият или висок регистър също се състои от еднородни звукове и заема горната част на диапазона на речевия глас. В гласовия регистър преобладава гласовото резониране; смесеният или средният регистър се състои от звукове със средно звучене. В спектъра на речевия глас средният регистър се отнася към централната му част. Регистровите граници са твърде разнообразни и в голямата си част зависят от индивидуалността.

При култивиране на речевия глас е нужно „да се изглаждат“ преходите от регистър в регистър, да се извършва леко, незабележимо и удобно преминаване от регистър в регистър. Първо се стабилизират тоновете от средния регистър, след това се преминава към усвояване и закрепване на тоновете в ниския регистър и накрая се преминава към работа върху високия регистър.

Предполагащата дейност по стабилизиране на регистрите се състои в трениране на диафрагмено-ребреното дишане и правилното използване на резонаторите (усилвателите на звука).

Изводите от развиване на професионалните качества на гласа на университетския преподавател повишават:

1. **издръжливостта на гласа** – високата работоспособност на гласа;
2. **динамиката на диапазона** – възможността за промяна на силата на гласа;
3. **диапазона** – постигането на мелодичност чрез стабилно понижаване и повишаване на тона на гласа;
4. **тембровия диапазон** – разнообразно оцветяване на гласа, което от своя страна увеличава речевата изразителност;
5. **благозвучността** – чистотата на тембъра, отсъствието на хрипове и

допълнителни неприятни звукове, добра дикция и чист изговор;

6. „лекотата“ на гласа – добрата чуваемост при най-малки усилия от страна на преподавателя;

7. **надделяването на гласа в „замърсена“ звукова среда** – качество на гласа безпрепятствено да преодолее шумове от улицата, от коридора, детски гласове и др.;

8. **устойчивостта на гласа** като стабилност на височината, силата и тембъра по време на продължителна преподавателска речева дейност;

9. **сугестивността** – качеството на гласа да въздейства върху емоциите и поведението на студентите независимо от съдържателната част на речта;

10. **подвижността и гъвкавостта на гласа** – качество по волята на говорещия бързо и незабележимо да се преминава от една височина на друга;

11. **адаптивността** – качеството на гласа „да се настройва“ спрямо акустичните параметри – големина и форма на залата, количествен състав на студентите, пространственото им разположение.

Заклучение

В статията са представени резултати, свързани с така наречения „професионално поставен глас“, което не изключва желанието на всеки заинтересован университетски преподавател да разширява и допълва качествата на гласа си и в посока на първата категория, така наречения „актьорски поставен глас“. Говорният глас като „полифонично“ и фонетично явление изгражда социалното, професионалното и личностното самочувствие на университетския преподавател, подобрява комуникационния процес във всички обучителни сфери и спомага за ефективното развитие на личността на студента.

Цитати и бележки

[1] Постановка на говорен глас е усъвършенстване на природните качества на гласа като сила, височина, тембър, диапазон с цел подобряване на изразителността на речта, комуникацията и възприятието; в научния доклад не се разглежда постановката на певческия глас.

[2] Класификация на областите на образование и обучение (КОО – 2015). *Национален статистически институт*. <https://www.nsi.bg>, 11. последно посещение на 28.08.2020. [Klasifikatsia na oblastite na obrazovanie i obuchenie (KOO – 2015). Natsionalen statisticheski institut. <https://www.nsi.bg>, 11. posledno poseshlenie na 28.08.2020.]

- [3] Това е класификация на Аелита Маркова, руски професор по психология на професионалната дейност, доктор на психологическите науки, академик на международната академия за акмеологически науки. Маркова, А. (1993). *Психология труда учителя: книга для учителя*. Москва: Просвещение. [Markova, A. (1993). *Psihologia truda uchitelya: kniga dlya uchitelya*. Moskva: Prosveshtenie.]
- [4] Регистрово означение – употребата на съответен гласов говорен регистър – среден, нисък, висок.

Библиография

- Мавродиева, И. (2010). *Виртуална реторика: от дневниците до социалните мрежи*. София: УИ „Св. Климент Охридски“. [Mavrodieva, I. (2010). *Virtualna retorika: ot dnevnitsite do sotsialnite mrezhi*. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“.]
- Маркова, А. (1993). *Психология труда учителя: книга для учителя*. Москва: Просвещение. [Markova, A. (1993). *Psihologia truda uchitelya: kniga dlya uchitelya*. Moskva: Prosveshtenie.]
- Turner, J. C. (2007). *Voice and Speech in the Theatre*. London: A & C Black (Publishers) Ltd.
- McCallion, M. (2013). *The Voice Book*. New York: Routledge.
- Класификация на областите на образование и обучение (КОО – 2015). *Национален статистически институт*. <https://www.nsi.bg>, 11. последно посещение на 28.08.2020. [Klasifikatsia na oblastite na obrazovanie i obuchenie (KOO – 2015). *Natsionalen statisticheski institut*. <https://www.nsi.bg>, 11. posledno poseshtenie na 28.08.2020.]
- Пчелина Т. (2018). *Изучение фонетической категории „речевой голос“ в современных лингвистических исследованиях*. *Вестник КГУ № 3, научно-методический журнал*, том 24, 219. https://ksu.edu.ru/files/VESTNIK_KSU/NOMERA_VESTNIK_KSU/2018/Vestnik_KSU_3_2018.pdf. Retrieved on 19.01.2020. [Pchelina T. (2018). *Izuchenie foneticheskoy kategorii «rechevoy golos» v sovremennykh lingvisticheskikh issledovaniyah*. *Vestnik KGU № 3, nauchno-metodicheskii zhurnal*, tom 24, 219. https://ksu.edu.ru/files/VESTNIK_KSU/NOMERA_VESTNIK_KSU/2018/Vestnik_KSU_3_2018.pdf. Retrieved on 19.01.2020.]

Ръкописът е изпратен на 17.08.2020 г.

Рецензиране от двама независими рецензенти: от 20.08.2020 до 30.08.2020 г.

Приемане за публикуване: 01.09.2020 г.

Manuscript was submitted: 17.08.2020.

Double Blind Peer Reviews: from 20.08.2020 till 30.08.2020.

Accepted: 01.09.2020

Брой 45 на сп. „Реторика и комуникации“, октомври 2020 г. се издава с финансовата помощ на Фонд научни изследвания, договор № КП-06-НП1/39 от 18 декември 2019 г.

Issue 45 of the Rhetoric and Communications Journal (October 2020) is published with the financial support of the Scientific Research Fund, Contract No. KP-06-NP1/39 of December 18, 2019.